

Perge Güney Bazilika Kazılarında Ele Geçen Cam ve Metal Buluntular*

Glass and Metal Finds from the Southern Basilica Excavations at Perge

Nurtaç Buluç¹

*Bu makale, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Yüksek Lisans Programı kapsamında, Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu Uzbek danışmanlığında yapılan, "Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular" başlıklı 2022 tarihli yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir (This article was derived from the 2022 master's thesis of the corresponding author titled "Ceramic and Other Finds of the Southern Basilica Excavations at Perge". It was conducted under the supervision of Assoc. Prof. Özgü Çömezoğlu in Istanbul University, Social Sciences Institute, Art History Graduate Programme).

¹Independent Researcher, İstanbul, Türkiye

ORCID: N.B. 0000-0003-4422-0382

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Nurtaç Buluç
İstanbul, Türkiye
E-posta: bulucnurtaç@gmail.com

Başvuru/Submitted: 07.02.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested: 24.02.2023

Son Revizyon/Last Revision Received: 27.04.2023

Kabul/Accepted: 14.04.2023

Online Yayın/Published Online: 07.06.2023

Atıf/Citation: Buluc, Nurtaç, "Perge Güney Bazilika Kazılarında Ele Geçen Cam ve Metal Buluntular", *Sanat Tarihi Yıllığı - Journal of Art History* 32(2023), 141-176.

<https://doi.org/10.26650/sty.2023.1248816>

ÖZ

Pamphylia Bölgesi'nin territoriumu içerisinde yer alan Perge Antik Kenti'nin tarih öncesi geçmişi Geç Neolitik ve Kalkolitik Dönemlere kadar uzanmakta; Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli kentleşme modeli göstermektedir. Bu makale, Antalya Müzesi tarafından 2016-2017 yıllarında kazısı yapılan Perge Güney Bazilikası'nda ele geçen cam ve metal eserleri kapsamaktadır. Bu çalışma kapsamında, cam ve metal malzemeler içinden seçilen gruplar üslup ve işlev özellikleri saptanıp, diğer merkezlerdeki paralel örneklerle analogik olarak karşılaştırılarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Malzemeler el ve dijital çizim çalışmalarının ardından form, tür ve işlevleri tespit edilerek kataloglanmıştır. Tespit edilen sonuçlar ışığında, kentin ve bölgenin Erken Bizans Dönemi'ne dair çeşitli soruları yanıtlamak amaçlanmıştır. Çalışmada incelenen buluntuların dönemin sosyal ve siyasi tarihi ile birlikte değerlendirildiğimizde, Perge'nin sosyal ve ekonomik yaşamına ilişkin önemli bilgiler sunması ve yerleşimler arasındaki ticaret ilişkilerini aydınlatmasına yardımcı olması hedeflenmiştir. M.S. 250 yılında Pamphylia'nın metropolisi olan Perge, bu ünvanını M.S. 6. yüzyılda yitirerek Attaleia vilayetinin metropolisi olmuş ve artan Arap ve Sasani baskı ve tehditlerinden dolayı M.S. 7. yüzyılda Akropolis'e taşınmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan cam ve metal buluntular da bu kronolojiyi destekler veriler içermekte, buluntuların çoğunluğu M.S. 5.-7. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Perge, Kilise, Bizans Dönemi, Cam, Metal

ABSTRACT

The prehistoric history of the ancient city of Perge, which was located in the territory of Pamphylia, dates back to the Late Neolithic and Chalcolithic Periods and reveals important urbanization models during the Hellenistic, Roman, and Byzantine eras. This article covers the glass and metal artifacts found in the Southern Basilica of Perge, as excavated by the Antalya Museum in 2016-2017. The research, aims to determine the stylistic and functional characteristics of these glass and metal artifacts and to date them using analogical comparisons with parallel samples found in other regions. After hand and digitally drawing the materials, they were cataloged by determining their forms, types, and functions. In light of the determined results, the study aims to answer various questions regarding the Early Byzantine period of the city and region. The

study evaluates the finds examined herein alongside the social and political history of the Early Byzantine period, with the aim of providing important information about Perge's social and economic life and of helping illuminate trade relations among the settlements. Once the metropolis of Pamphylia, in 250 AD Perge became the metropolis of the then Attaleia province (now Antalya) losing this title in the 6th century AD before moved to the city's acropolis in the 7th century AD due to increased pressure and threats from Arabs and the Sassanid. The glass and metal finds presented within the scope of the study also contain data which support this chronology, with the majority of the finds dating back to the 5th-7th centuries AD.

Keywords: Perge, Church, Byzantine Period, Glass, Metal

EXTENDED ABSTRACT

The ancient city of Perge was one of the important cities of the Pamphylia Region, and is located 18 km east of the city of Antalya and 2 km north of Aksu district's center. As a result of the excavations carried out in Perge's acropolis between 1994-2004, the first settlement there was determined to dates back to the Late Neolithic and Chalcolithic Periods, with the city having hosted large settlements during the Hellenistic, Roman, and Byzantine periods. The study, examines within its scope the glass and metal artifacts found in the Southern Basilica excavations of the ancient city of Perge. The stylistic and functional features of the materials were determined and evaluated by using an analogy comparison involving parallel samples.

Around 250 AD, Perge became the metropolis of Pamphylia. Between 311-325 AD, Lycia and Pamphylia were mentioned as two separate states in the lists of the Iznik Council. Perge and Side were the two important religious centers of Pamphylia, and because they were in constant conflict with each other as churches, they started appearing as two separate metropolises in all dioceses as the Pamphylia Prima Side and the Pamphylia Secunda Perge. Toward the end of the 6th century, Perge had lost its title as a metropolis, and Attaleia took its place as the capital city and metropolis of the province. During the 7th century AD., the Byzantine Empire was affected and structurally changed. In addition to the Byzantine-Arab wars, the Byzantine-Sassanid wars and internal rebellions played a major role in the history of the region, with the people of Perge being moved to its acropolis in the 7th century AD.

Perge's Southern Basilica is in the plan of a three-aisled, transept basilica. Chronologically, churches with a basilica plan or transept similar to this plan type are seen to have started appearing back in the 5th -6th century A.D. After the Southern Basilica church was completely unearthed in 2017, architectural investigations began in 2021. These investigations have concluded that no other additional structures had been built on the architectural remains since the Early Byzantine Period. The Southern Basilica was dated to the 4th century AD by Hans Rott. The examinations of the architecture and architectural plastic works, discovered dating the Southern Basilica to as early as the 4th century AD was not possible instead determining it to have likely been built around the 5th century AD, based on reasons such as no church from the 4th century AD having yet been identified at that time in the general region, as well as no solid data being found that confirm the church as early as the 4th century AD. Within the scope of the study, the article shows the glass and metal finds that were found in Perge

Southern Basilica church to also contain data supporting this chronology, with most of the finds dating back between the 5th and 7th centuries AD. This article does not introduce each individual works within its scope. The entire catalog can be viewed in thesis titled “Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular” [Perge Southern Basilica Ceramics and Other Finds]. The glass works are grouped as according to function as lamps with hollow stems, goblet shaped lamps, and window glass used for lighting; inserts and ringed bases for everyday use; and beads and inlaid pieces as ornamental element. The glass materials were used over a wide period, dating from the 5th -7th centuries AD as lamps with hollow stems, between the 5th -7th centuries AD as window glass, between 5th -7th centuries AD as goblet lamps, between the 3th -7th centuries AD as ringed bases.

The metal artifacts, were found with intact forms in Perge’s South Basilica excavation, and were dated by considering their function, form, and similar examples. Forms of metal artifacts with specific functions have made precisely dating the objects difficult because they have been used for a long time. The findings have been evaluated as chains, polycandelon fragments, veneer plates, applique, hooks, needle, door bolts, clamps, locks, studs, nails, spear, stylus, rings, seals, one finger ring, one lead weight, knives, sickles, and others with with uncertain functions. A group of datable metal pieces were chosen as the subjects of this article, and these metal materials are seen to cover the 5th-7th centuries AD when compared to similar examples as well as when taking the church’s usage dates is into consideration.

Some of the artifacts found in Perge’s Southern Basilica are thought to have arrived at the church through transported soil. Other objects such as scales, weights, stylus, amphorae, and cooking utensils are thought to have been transported to the church through the arrangements and use of the macellum during the Early Byzantine Period. The glass and metal finds from Perge’s Southern Basilica as examined within the scope of the study will contribute to the literature in this field both in terms of quality and quantity. The findings show parallel features with other materials in the Mediterranean and its surroundings will contribute to the field by shedding light on the interregional relationships of the area, as well as Perge’s Early Byzantine Period of Perge.

Giriş

Pamphylia Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Perge Antik Kenti¹, Antalya'nın 18 km doğusunda ve Aksu ilçe merkezinin 2 km kuzeyinde yer almaktadır (G.1). Perge'de ilk yerleşimin 1994-2004 yılları arasında Akropolis'te yapılan kazı çalışmaları sonucunda Geç Neolitik ve Kalkolitik Dönemlere kadar uzandığı tespit edilmiştir.² Perge'nin Hıristiyanlık ile tanışması, Aziz Paulos'un bu yeni dini yaymak için çıktığı ilk yolculuğunda iki kez Perge'yi ziyaret etmesi ile gerçekleşmiştir.³ Pagan dönemde Tanrıça Artemis tarafından kutsanan şehir, Hıristiyanlıkla birlikte Meryem Ana kültü ile özdeşleşmiştir. M.S. 250 yılı civarında Lykia ve Kilikia'dan bağımsız ayrı bir eyalet olan Pamphylia'nın metropolisi Perge olmuş,⁴ Tacitus döneminde (M.S. 275-276) basılan sikkelerden bölgenin metropolis kenti olduğu ispatlanmıştır.⁵ M.S. 311-325 yılları arasında İznik Konsil listelerinde Lykia ve Pamphylia iki ayrı eyalet olarak anılmıştır.⁶ Pamphylia'nın iki önemli dini merkezi olan Perge ve Side, kilise yönünden sürekli çekişme halinde olması nedeniyle Pamphylia Prima Side ve Pamphylia Secunda Perge olmak üzere tüm piskoposluk listelerinde iki ayrı metropolis olarak yer almıştır.⁷ M.S. 640 yılına ait Notitia Episcopatum kaynağında Pamphylia'nın metropolisinin halen Perge ve Side olduğu yazmaktadır.⁸ M.S. 6. yüzyıl sonlarına doğru ise Perge metropolis ünvanını yitirmiş, Attaleia vilayetin baş şehri ve metropolisi olarak yerini almıştır. Ancak Perge, Notitia'da bir süre daha metropolis olarak gösterilmiştir.⁹ Sillyon, Perge'ye bağlı bir piskoposluk iken, M.S. 786-869 yılları arasında Perge ve Sillyon tek bir piskoposluk metropolitliği olarak birleştirilmiştir.

M.S. 7. yüzyıl, Bizans İmparatorluğu'nu etkileyen ve yapısını değiştiren bir yüzyıl olmuş; Bizans – Arap savaşlarının yanı sıra, M.S. 602-629 yılları arasında süren Bizans – Sasani

- 1 Perge Kazısı, 2020 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe başkanlığında yürütülmektedir.
- 2 Akropolis'te yürütülen kazı ve sondaj çalışmaları için bkz.: Wolfram Martini ve Norbert Eschbach, *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998- 2004 und 2008*, (Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2017); Haluk Abbasoğlu ve Wolfram Martini, "Perge Akropolisi'nde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar," 17. KST-2, (Ankara: 1996), 121-124; Haluk Abbasoğlu ve Wolfram Martini, "Perge Akropolisi'nde 1995 Yılında Yapılan Çalışmalar," 18. KST-2, (Ankara: 1997), 51-58; Haluk Abbasoğlu ve Wolfram Martini, "Perge Akropolisi'nde 1996 Yılında Yapılan Çalışmalar," 19. KST-2, (Ankara: 1998), 93-101; Haluk Abbasoğlu ve Wolfram Martini, "Perge Akropolisi'nde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar," 20. KST-II, (Ankara: 1999), 179-188; Haluk Abbasoğlu ve Wolfram Martini, *Die Akropolis von Perge: Survey und Sondagen 1994-1997*, Band 1, (Verlag: Mainz, Zabern, 2003).
- 3 St. Luke, Acts of the Apostles, 13.13: "Pavlus'la beraberindekiler Baf'tan denize açılıp Pamfilya bölgesinin Perge kentine gittiler. Yuhanna ise onları bırakıp Kudüs'e döndü. Onlar Perge'den yollarına devam ederek Pisidya Antakyası'na geçtiler. Sept günü havraya girip oturdular".
- 4 Sedef Çokay-Kepçe vd., *Pamphylia'nın Yüce Kenti Perge: Arkeolojik Rehber* (İstanbul: Homer Kitabevi, 2019), 19.
- 5 G. F. Hill Haz., *A Catalogue of the Greek Coins in The British Museum. Lycia, Pamphylia and Pisidia* (London: Printed by Order the Trustees of the British Museum, 1897), 140.
- 6 W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (London: John Murray, 1890), 393; Hansgerd Hellenkemper ve Friedrich Hild, *Lykien und Pamphylien, Tabula Imperii Byzantini 8*, Ed.: Johannes Koder (Wien: Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, 2004),107-108.
- 7 Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, 393, 415.
- 8 Pseudo-Epiphanius, *Notitia Episcopatum*, 2.1, 4.23.
- 9 Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, 420.

savaşları bölge tarihinde kritik rol oynamıştır. İmparator Phokas tarafından öldürülen Mauricius Tiberius (Mavrikios)'un intikamını almak için ortaya çıkan Sasani Kralı II. Khosres (Hüsrev) Bizans İmparatorluğu'na karşı savaş açmıştır.¹⁰ Sasanilere yenilen Bizans İmparatorluğu Mısır ve Suriye'yi kaybetmiş, Anadolu kısmen Sasaniler tarafından işgal edilmiştir. Savaşın sonuçları Bizans Dönemi Anadolu'sundaki kentleri ve günlük yaşamını önemli derecede etkilemiştir.

Kartaca eksarkhos'u (valisi) Heraclius, M.S. 608'de Phokas'a isyan ederek büyük bir donanmayı Konstantinopolis'e göndermiş ve ardından Phokas rejimine son vererek imparatorluğunu ilan etmiştir. Bu iç savaş fırsatından faydalanan Sasanilerin M.S. 7. yüzyıl başlarında Rhodos, Kıbrıs ve Mısır'a yaptıkları saldırılarda bu bölgelerdeki limanları kullanarak Pamphylia Bölgesi'ne ulaştıkları, burada da ciddi tahrip yarattıkları bilinmektedir.¹¹ Side, Sillyon ve Perge sikkelerinde M.S. 622/3 yılı ve sonrasında ciddi bir kesinti olması, Pamphylia kentlerine yönelik yapılan saldırıları kuvvetli kılmaktadır. M.S. 7. yüzyılda yaşanan istilalar ve savaşlardan dolayı M.S. 11. yüzyıla kadar Bizans sikkelerinde kronolojik boşluklar meydana gelmiştir.

Perge Güney Bazilika¹²

Güney Bazilika, Geç Dönem Kent Kapısının doğusunda, Macellum'un karşısında konumlanmakta; üç nefli ve transeptli bir bazilika planındadır (**G.2, G.3**).¹³ Batıda kare planlı peristilli bir atriumu ve narteksi bulunmaktadır. Apsis iç kısımda yarım daire formlu, dış cephede düz duvarlıdır. Apsisin kuzey ve güneyinde bulunan prothesis ve diakonikon odaları kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkarılmıştır. Üç nefli bazilikanın her bir nefinde on bir sütun bulunmakta, her üç açıklıktan atriuma ayrı kapılar ile geçiş sağlanmaktadır. Yan nefler, stylobat üzerinde devşirme postamentler ve aralarda parapet duvarlarıyla sıralanarak orta neften ayrılmıştır. Neflerin zemini yer yer geometrik motifli mozaik ile kaplanmıştır.¹⁴

Perge Güney Bazilika'ya benzer transeptli bazilikal planlı kiliselerin kronolojik olarak M.S. 5. yüzyıldan, M.S. 6. yüzyıla kadar yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.¹⁵ Bazilika,

- 10 G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015), 78-79; C. Foss, "The Persians in Asia Minor and the End of Antiquity," *The English Historical Review* 90, No: 357, (1975): 722.
- 11 Ahmet Tolga Tek, "Side Sikke Buluntuları Işığında MS 622/3'de Pamphylia'ya "Olası" Bir Sasani Saldırısı," *Colloquium Anatolicum* 14, (2015): 121-122.
- 12 Güney Bazilika'da ilk kazılar 1977 yılında Jale İnan ve ekibi tarafından transept ve yan neflerde başlanmış, 2016-2017 yıllarında Antalya Müzesi Müdürlüğü tarafından kazı çalışmaları tamamlanmıştır. 2021 yılında İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Ana Bilim Dalı'ndan Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu Uzbek ve Doç. Dr. Ayça Tiryaki Türkmenoğlu tarafından Bizans Dönemi çalışmaları başlamıştır.
- 13 Kilisede yapılan kazılardaki açma planı için bkz. G.3.
- 14 Mozaikler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Işıl Rabia Işıklıkaya, "Perge Mozaikleri: Macellum, Güney Hamam ve Geç Dönem Meydanı Doğu Portiği" (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010).
- 15 Anadolu'da bulunan benzer transeptli bazilika plan tipleri: Kilikya'da Korykos Antik Kenti'ndeki transeptli kilise 6. yüzyıla bkz. E. Herzfeld ve S. Guyer, *Meriamlik und Korykos*, Monumenta Asiae Minoris Antiqua II, (Manchester University Press: 1930), 112; Öküzlü Kuzey Kilise 5. yüzyıla bkz. Yunus Muluk, "Öküzlü Kuzey Kilise Örneğinde Erken Bizans Dönemi Kilikya ve Isauria Transeptli Bazilikaları" (Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006), 104; Patara'da bulunan Kent Bazilikası'nın 1. yapım evresi M.S. 5. yüzyılın ikinci yarısına bkz. Ceren Demirton, "Patara Kent Bazilikası Litürjik Taş Eserler", (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi,

Lemerle tarafından “Nefleri Saran Transept”,¹⁶ Krautheimer tarafından “Haç Transept” olarak adlandırılmıştır.¹⁷ Hans Rott, transeptli bazilikal plan olarak adlandırdığı bu plan tipini temel alarak kiliseyi M.S. 4. yüzyıla tarihlemiştir.¹⁸ 2017’de kilisenin tamamen ortaya çıkarılmasının ardından 2021 yılında mimari incelemelere başlanmış ve Erken Bizans Dönemi’ne ait mimari kalıntıların üzerinde herhangi bir ek yapının inşa edilmediği anlaşılmıştır. Hans Rott tarafından M.S. 4. yüzyıla tarihlenen ve sonraki yayınlarda da M.S. 4. yüzyıl olarak belirtilen Güney Bazilika’da yapılan son çalışmalarda mimari ve mimari plastik eserlerin incelenmesi ile kilisenin muhtemelen M.S. 5. yüzyıl civarında inşa edildiği belirlenmiştir.¹⁹ Çalışma kapsamında ele alınan cam ve metal buluntular da bu kronolojiyi destekleyen veriler içermektedir.

Cam Eserler

Kilise kazılarında bulunan toplam 39 adet cam buluntu işlevlerine göre aydınlatma amaçlı kullanılan çubuklu kandil, kadeh kandil, pencere camı; günlük kullanıma yönelik kaplara ait ağız parçaları ve halka kaide; boncuk ve kakma parçalar olarak gruplanmıştır. Bu makalenin kapsamına, form olarak belirgin olup kullanım alanı tespit edilebilen çubuklu kandil, kadeh kandil, pencere camı ve halka kaideler seçilmiştir.²⁰ Perge Güney Bazilika kazılarında ele geçen cam buluntular form, yapım tekniği, boyut, renk ve malzeme niteliği dikkate alınmasının yanında, diğer benzer örneklerin analogik olarak incelenmesiyle tarihlendirilmiştir.

Kilisede ele geçen aydınlatma işlevli eserler çubuklu kandil ve kadeh kandil olmak üzere iki ayrı grupta değerlendirilmiştir. Çubuklu kandiller, bir polikandilion içine yerleştirilerek aydınlatma işlevinde kullanılır. Disk, yuvarlak, kare veya haç şeklinde olan polikandilionlar, genellikle bronz veya gümüş malzemenen yapılır ve birden fazla çubuklu kandili taşıyabilmeleri ile mekânda daha aydınlık bir görünüm sağlar.²¹ Kilisede yapılan kazılarda üç adet içi boş çubuklu kandil parçası ele geçirilmiştir (Kat. No. C1-C3). Çubuklar gövdeye doğru genişleyen

2018), 8-9; Tropaios Bazilikası 6. yüzyıla bkz. V. Ivanova, *Anciennes églises et monastères en pays bulgare du IV au XII siècle*, (Sofia: Dans Annuaire du Musee National, 1922), 480; Yunanıstanda Nicopolis’te Bazilika A ve Bazilika B 5. yüzyıla tarihlendirilir bkz. Konstantinos L. Zachos, *An Archaeological Guide to Nicopolis*, (Athens: 2015), 174-189.

16 R. Krautheimer, “The Transept in The Early Christian Basilica,” *Studies in Early Christian, Medieval, and Renaissance Art*, (New York University: London and New York: 1969): 59.

17 P. Lemerle, “Saint Demetrius De Thessalonique Et Les Problemes Du Martyrion Et Du Transept,” *Bulletin de Correspondance Hellénique* 77, (1953): 688-689.

18 Hans Rott, *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, (Dieterich: Leipzig, 1908), 46-53.

19 Güney Kilisenin mimari plastik eser envanter çalışmalarına Doç. Dr. Ayça Tiryaki Türkmenoğlu tarafından 2021 yılında başlanmıştır. Tespit edilen plaster başlıklardaki maske akantus ve Theodosien üsluptaki akantus yaprakları M.S. 5 ve 6. yüzyıllara tarihlenmektedir.

20 Güney Bazilika kazılarında bulunan cam eserlerin tümünü incelemek için bkz. Nurtaç Buluç, “Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular” (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), Kat. No. C1-C39.

21 Özgü Çömezoğlu, “Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular” (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007), 84; B. Yelda Olcay, “Antalya’nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntular” (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1997), 102.

formdadır. Kandillerin, gövde ve ağız kısımlarının eksik olması sebebiyle yalnızca çubuk kısımları incelemede dikkate alınmıştır. Çubuklu kandiller İstanbul Sirkeci Marmaray Kazısı, İznik Roma Tiyatrosu, Demre Aziz Nikolaos, Patara, Amorium, Elaiussa Sebaste, Kadıkalesi Anaia, Limyra, Anemurium, İsrail, Kırım, Kartaca, Sakız Adası ve Beyrut'ta bulunan benzer örnekler ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ve kilisenin son kullanım evresi göz önüne alındığında M.S. 5.-7. yüzyıllara tarihlendirilir.²²

Kilisede bulunan diğer bir grup kadeh kandillerdir (Kat. No. C4-C5). Asılarak veya zeminde kullanılan kulplu kadeh ve kulpsuz kadeh olmak üzere iki farklı forma sahiptir. Ayak ve kaide tipindeki çeşitlemeleri ile boğumlu veya çubuk biçiminde ayak; katlı veya düz gelişen kaide şeklinde gruplanmaktadır.²³ Literatür içinde kadehler için şarap kadehi mi yoksa aydınlatma işlevli kadeh kandil olarak mı kullanıldıkları tartışılmıştır.²⁴ Erken Bizans Dönemi'nde cam

- 22 Benzer örnekler: İstanbul Sirkeci Marmaray Kazıları için bkz. Üzlifaf Canav Özgümüş, "Late Roman/Early Byzantine Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci, Istanbul," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 22; İznik Roma Tiyatrosu kazıları için bkz. Üzlifaf Özgümüş, "Byzantine Glass Finds in the Roman Theater at İznik (Nicaea)," *Byzantinische Zeitschrift* 101, (2008): 730; Perge Konut Alanı "A" Evi'nde Erken Bizans Dönemi için bkz. E. Çiğdem Demir, "Perge Konut Alanı Cam Eserleri Antik Çağda Cam ve Perge Konut Alanı "A" Evi Cam Eserleri Üzerine Tipolojik Bir İnceleme" (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998), 88-91; Demre Aziz Nikolaos Kilisesi 6.-7. yüzyıllar için bkz. Çömezoğlu, "Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular", 85; Olcay, "Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntuları", 467; Amorium'da 5.-6. yüzyıllar için bkz. M.A.V. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, (Oxford: BAR International Series 1070, 2002), 37; Elaiussa Sebaste'de 7. yüzyılın ortası ve ikinci yarısı için bkz. Çiğdem Gençler, "Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları" (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2009), 121; Patara'da 5.-6. yüzyıllar için bkz. Selda Baybo, "Patara Kazıları'ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler" (Yüksek Lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2003), 71-72; Kadıkalesi Anaia'da 5.-7. yüzyıllar için bkz. Zeynep Oral Çakmakçı "Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı" (Doktora tezi, Ege Üniversitesi, 2008), 95; Limyra'da 5.-7. yüzyıllar için bkz. Selda Baybo, "Late Antique/Early Byzantine Glass Vessels from Trench Q18 at Limyra: Excavation Seasons 2007-2009," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 190; Anemurium'da 5.-7. yüzyılın ortaları için bkz. E. Marianne Stern, "Ancient and Medieval Glass From The Necropolis Church at Anemurium," *IX. Congres de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre*, (Nancy, 1985), 47; Tarsus Cumhuriyet meydanı kazılarında 5.-7. yüzyıllar için bkz. B. Yelda Olcay, "Lighting Methods in the Byzantine Period and Findings of Glass Lamps in Anatolia," *JGS* 43, (2001): 82-83; İsrail Migdal Mezarı'ndan çıkan örnekler 6.-7. yüzyıl başları için bkz. Natalya Katsnelson, "Glass Vessels from the Painted Tomb at Migdal Ashkelon," *Atiqot XXXVII*, (1999): 78-79; Kırım Tauric Chersonese'de 6.-7. yüzyıllar için bkz. Larissa Golofast, "Early Byzantine Glass from the Tauric Chersonesos (Crimea)," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 310; Kartaca'da 6. yüzyıl başı-7. yüzyıl sonu için bkz. Mara Sternini, "I vetri provenienti dagli scavi della missione italiana a Cartagine (1973-1977)," *Journal of Glass Studies* 41, (1999): 94; Sakız Adası'nda Erken Bizans Dönemi için bkz. John Boardman, "Excavation in Chios," *The British School at Athens Supplementary* 20, (1989): 125; Beyrut'ta 6.-7. yüzyıllar için bkz. Daniele Foy, "Un atelier de verrier à Beyrouth au début de la conquête islamique," *Syria* 77, (2000): 246-247.
- 23 Zeynep Çakmakçı, "A Typological Approach to the Glass Goblet Production from Late Antiquity to the Middle Ages in the Light of Recent Finds," Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 51-52.
- 24 Özgü Çömezoğlu, "Bizans Döneminde Günlük Kullanım Amaçlı Cam Objeler ve Kullanım Alanları Üzerine Düşünceler," *Sanat Tarihi Yıllığı* 20, (2012): 23; Oral Çakmakçı, "Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı", 323; Çiğdem Gençler Güray, "Kaunos'un Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları," *Anadolu/Anatolia* 36, (2010): 219; Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, "38; Üzlifaf Özgümüş, "Anadolu'da Bizans Dönemi Camcılığı," *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12, (1993): 39.

bardak formuna az rastlanılması sebebiyle bu formların bardak amacıyla da kullanılmış olabileceği öne sürülmüştür.²⁵ Özellikle yükseklikleri 10-12 cm civarında olan kulpsuz kadeh formu örneklerin içki kabı olarak kullanılmayacak kadar küçük boyutta olmaları kandil işlevinde kullanılmış olduklarını öne çıkarır.²⁶ Anemurium'da yapılan kazılarda kilise civarında bol miktarda metal fitiller ile ele geçen kadehler kandil işlevindeki görüşü güçlendirmektedir.²⁷ Kilisede ele geçen Kat. No. C4'te, gövde ile kaideyi birleştiren çubuk kısmı tek boğumludur. Benzer örnekleri Atina Agorası, Iasos (Caria), Patara, Amorium, Anemurium, Sardis, Hierapolis, Ephesos ve Kadıkalesi Anaia'da karşımıza çıkmakta ve M.S. 4.-7. yüzyıllara tarihlenmektedir.²⁸ Kat. No. C5'in, 4,5 cm çapındaki kaide kenarı içe doğru katlanır biçimdedir. Üfleme tekniği ile yapılan kadeh kandillerin gövdeden çekilerek oluşturulan ayakları ve kaideleri alet yardımıyla biçimlendirilmiştir.²⁹ Her iki örneğin kısa yükseklik ve küçük boyutta olmaları nedeniyle kadeh kandil işlevinde kullanıldıkları tespit edilmiştir. Saraçhane, İstanbul Sirkeci Marmaray Kazısı, İznik Roma Tiyatrosu, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi, Patara, Amorium, Ephesos, Elaussa Sebaste, Sakız Adası ve Kourion'da bulunan benzer örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ve kilisenin son kullanım evresinin M.S. 7. yüzyıl olduğu düşünüldüğünde bu grup için M.S. 5.-7. yüzyıllar aralığı önerilmektedir.³⁰

- 25 Gençler Güray, "Kaunos'un Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları," 219; E. Marianne Stern, *Roman, Byzantine and Early Medieval Glass, 10 BCE-700 CE, Ernesto Wolf Collection* (Ostfildern, Germany: New York, N.Y.: Hatje Cantz; Distributed Art Publishers, 2001), 263, 270-271. Stern'e göre M.S. 6.-7. yüzyılda Filistin'de yaygın bir bardak formunun olmamasından dolayı, bu tip kadeh formu camların bardak amacıyla kullanılmış olabileceği belirtilmiştir.
- 26 Olcay Uçkan, B.Y, "Olympos Kazısı Cam Buluntuları," *Olympos I. 2000-2014 Araştırma Sonuçları*, (İstanbul: Akmed Series in Mediterranean Studies, 2017), 199.
- 27 Olcay, "Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntuları," 113.
- 28 Benzer örnekler: Atina Agorası'nda 5.-8. yüzyıllar için bkz. E. Marianne Stern, "Early Byzantine Glass from Athens (5th-8th centuries)," *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts BYZAS 15*, (İstanbul: Ege Yayınları, 2012), 53; Iasos (Caria)'da Erken Bizans Dönemi için bkz. Simona Contardi, "Late Antique Glass from Iasos (Caria)," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 124-125; Patara'da 5.-8. yüzyıllar için bkz. Baybo, "Patara Kazıları'ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler," 71; Amorium'da 5-7. yüzyıllar için bkz. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, 38-39; Anemurium'da 5.-7.yüzyılın ortaları için bkz. Stern, "Ancient and Medieval Glass From The Necropolis Church at Anemurium," 44-45; Sardis'te 6.-7. yüzyılın başı için bkz. Axel Von Saldern, "Glass from Sardis," *AJA* 66, (1962): 9-10; Hierapolis'te 4.-7. yüzyıllar için bkz. Çiğdem Gençler, "İ vetri di Hierapolis / Hierapolis Camları," *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vale Del Lykos/ Lykos Vadisi Türk Arkeoloji Araştırmaları*, (İtalya: 2000), 281; Ephesos'ta 5.-7. yüzyıllar için bkz. B. Czurda-Ruth, *Hanghaus I in Ephesos Die Gläser* (Wien: Forschungen in Ephesos VIII, 2007) 161; Martina Schatzschöck, "Glass From Terrace House 2 at Ephesus," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, İzmir, 2009), 116-117; Kadıkalesi Anaia'da 5.-7. yüzyıllar için bkz. Oral Çakmakçı, "Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı", 164.
- 29 Olcay, "Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntuları," 1997, 259.
- 30 Benzer örnekler: İstanbul Sirkeci Marmaray Kazılarında Üzelifat Canav Özgümüş, "Late Roman/Early Byzantine Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci, İstanbul," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 22; İznik Roma Tiyatrosu kazıları için bkz. Üzelifat Özgümüş, "Byzantine Glass Finds in the Roman Theater at İznik (Nicaea)," *Byzantinische Zeitschrift* 101, (2008): 732; Demre Aziz Nikolaos Kilisesi 6.-9. yüzyıllar için bkz. Çömezoğlu, "Akdeniz Çevresi Ortaçağ

Pencere camları, Güney Bazilika'da ele geçen cam buluntular içinde en yoğun grubu oluşturmaktadır (Kat. No. C6-C28). Düz pencere camları ve ona uygun dikdörtgen veya kare formlu pencere şebekelerinin Erken Bizans Dönemi'nde yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.³¹ Yuvarlak biçimli düz pencere camları ise M.S. 6. yüzyıldan itibaren Orta ve Geç Bizans dönemlerinde kullanılmaya başlanmıştır.³² Düz pencere camlarının, Bizans döneminde döküm veya silindire üfleme tekniğinde üretildiği bilinmektedir. Perge Güney Bazilika'da bulunan pencere camları küçük parçalar halinde bulunmasından dolayı üretim teknikleri belirlenememiştir. Buluntular; güney transept, kuzey transept, bema, orta nef ve kuzey mekân olmak üzere kilisenin farklı bölümlerinde ele geçirilmiştir. Güney Bazilika'daki düz (levha) pencere camlarının kenarları yuvarlatılmış, hafifçe kalınlaştırılmıştır. Saraçhane, İstanbul Sirkeci Marmaray Kazıları, Perge Konut Alanı, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi, Sardes, Anemurium, Molise, Gerasa'daki benzer örnekler ile karşılaştırıldığında ve kilisenin son kullanım dönemi göz önüne alındığında M.S. 4.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilir.³³

- Camlığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular," 132; Olcay, "Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntuları," Kat. No. 99; Patara'da 5. yüzyıl için bkz. Baybo, "Patara Kazıları'ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler," 176; Hierapolis'te 5.-7. yüzyıllar için bkz. Çiğdem Gençler, "Hierapolis Camları," *Lycos Vadisi Türk Arkeoloji Araştırmaları - Ricerche Archeologiche Turche Nella Valle Del Lykos*, (Lece: Congedo Editore, 2000), 285; Amorium'da 5.-7. yüzyıllar için bkz. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, 66; Stern, "Ancient and Medieval Glass From The Necropolis Church at Anemurium," 46; Efes'te 5.-7. yüzyıllar için bkz. Czurda-Ruth, *Hanghaus I in Ephesos Die Gläser*, 302-303; Elaussa Sebaste'de 7. yüzyıl için bkz. C. Gençler Güray, "The Glass Finds," *Elaussa Sebaste III - L'Agora Romana*, Eugenia Equini Schneider (Ed.), (İstanbul: Ege Yayınları, 2010), 240; Daha geç örnekler Saraçhane'de 8. yüzyılın ortası-sonuna tarihlendirilmiştir bkz. J. W. Hayes, *Excavations Saraçhane in Istanbul* Vol. II, (Oxford: Princeton University Press, 1992), 400-421; Sakız Adası'nda ele geçen benzer kaideler Erken Bizans Dönemine tarihlendirilmiştir bkz. Boardman, "Excavation in Chios," 1989, s. 125; Kıbrıs'ta yer alan Kourion şehrinde ele geçen kadehler, şarap kadehleri olarak tanımlanmış ve 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir bkz. A. H. S. Megaw, *Kourion: Excavations in the Episcopal Precinct* (Princeton, N.J.: Princeton University Press; Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2007), 490-491. Megaw bu grubu "Wineglasses with steep conical feet", "Wineglasses with conical folded feet", "Wineglasses with flat folded feet" ve "Wineglasses with flat solid feet" başlıkları altında gruplamıştır.
- 31 Çömezoğlu, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında 1996-1999 Yılları Arasında Bulunan Aydınlatma İşlevli Cam Eserler," 284-285.
- 32 Orta Bizans Döneminde kullanılan yuvarlak biçimli düz pencere camları için bkz. Özgümüş Canav, Üzlifaf ve Kanyak Serra, "Recent Glass Finds From Pantocrator Church in Istanbul," *Annales du 19e Congrès de L'association Internationale Pour L'histoire du Verre*, (2012), 351.
- 33 Benzer örnekler: Perge Konut Alanı "A" Evi'nde ele geçen düz pencere camları Erken Bizans Dönemine tarihlenmiştir bkz. E. Çiğdem Demir, "Perge konut alanı cam eserleri Antik Çağda cam ve Perge konut alanı "A" evi cam eserleri üzerine tipolojik bir inceleme," (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998), 94-96; Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında bulunan düz (levha biçimli) pencere camları, izgara biçimli pencere şebekelerinin erken dönem örnekleri dikkate alınarak M.S. 6.-9. yüzyıllar arasına tarihlenmiştir bkz. Çömezoğlu, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında 1996-1999 Yılları Arasında Bulunan Aydınlatma İşlevli Cam Eserler," 286; Çömezoğlu, "Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular," 159-160; Sardes'te yerel üretim olduğu düşünülen düz pencere camı örnekleri 5. yüzyıl başı-7. yüzyıl başına tarihlenmiştir bkz. A. V. Saldern, *Ancient and Byzantine Glass from Sardis* (Harvard University Press, 1980), 92; Oral Çakmakçı, "Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı," 320; İstanbul-Sirkeci Marmaray kurtarma kazılarında ele geçen örnekler Geç Roma-Erken Bizans dönemine tarihlenir bkz. Serra Kanyak, "Late Roman/ Early Byzantine Window Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci, Istanbul," *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 39-40; Anemurium

Kilisede ele geçen kaide parçaları uzun dönemler çeşitli formlarda kullanılmalarından dolayı belirli bir işlevde tanımlanması güçtür. Kaideler, halka kaide (Kat. No. C29) ve tüp biçimli halka kaide (Kat. No. C30-31) olmak üzere iki ayrı formda incelenmiştir. Tüm parçalar serbest üfleme tekniğinde yapılmıştır. Kat. No. C29; 5 cm çapında koyu yeşil renkte, masif halka kaidedir. Saraçhane, Elaiussa Sebaste, Patara, Amorium, Stratonikeia, Smyrna Agorası, Ephesos ve Sardes’de bulunan benzer örneklerinin M.S. 2.-7. yüzyıllar arası geniş bir zaman diliminde kullanıldığı bilinmektedir.³⁴ Kat. No. C30 3,8 cm ve Kat. No. C31 3,5 cm çapında tüp biçimli kaidelerdir ve her ikisi de açık mavi tonlarındadır. İstanbul Sirkeci Kazısı, Serçelimanı, Elaiussa Sebaste, Patara, Amorium, Ksanthos, Ürdün Gerasa, Sırbistan Jelica Dağı, Slovenya Tonovcov Grad, Kırım Tauric Chersonesos ve Kartaca’da bulunan benzer örnekleri Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerinde kullanılmıştır.³⁵ Perge Güney Bazilika’da ele geçen kaideler benzer örnekler ile karşılaştırmalı olarak araştırıldığında M.S. 3.-7. yüzyıllara tarihlendirilir.

- 5.-7. yüzyıllara, Saraçhane’de 7. yüzyıla, Molise’de 9. yüzyılda ve Gerasa’da döküm tekniğindeki örnekler 4-7. yüzyıllara tarihlenmiştir bkz. Çömezöğlü, Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular,” 160; Büyük Casterton Roman Villa Rutland’ta ele geçen örnekler 4. yüzyıla bkz. D. B. Harden, “*New light on Roman and Early Medieval Window Glass*,” *Glastechnische Berichte* 23 (1959):13.
- 34 Elaiussa Sebaste örnekleri 5.-6. yüzyıllar için bkz. Gençler, “Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları,” 102; Patara’da 4.-7. yüzyıllar arası bkz. Baybo, “Patara Kazıları’ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler,” 69; Amorium’da benzer formda Erken Bizans Dönemi’ne tarihlenen örnekler bardak veya kase işlevinde tanımlanmıştır bkz. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, 55; Stratonikeia’da şişe kaidesi olarak tanımlanan parça 5.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir bkz. Muradiye Öztaşkın, “Stratonikeia Bizans Dönemi Cam Buluntular”, *Stratonikeia ve Çevresi Araştırmaları*, (2015): 178; Smyrna Agorası için bkz. Sümevra Savur Yıldız, “Smyrna Agorası’ndaki Geç Antik Çağ Cam Buluntular”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2016), 19; Ephesos için bkz. Czurda-Ruth, *Hanghaus 1 in Ephesos Die Gläser*, 124-127; Sardes için bkz. Saldern, *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*, 66; Saraçhane için bkz. Hayes, *Excavations at Saraçhane in Istanbul 2: The Pottery*, 402.
- 35 İstanbul Sirkeci Marmaray Kazılarında Serra Kanyak, “Late Roman/Early Byzantine Window Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci, Istanbul,” *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 22; Serçe Limanı’nda ele geçen benzer kaide parçaları halka kaide olarak tanımlanmış bkz. Berta Lledo ve Sheila D. Matthew, “Bottoms and Bases,” *Serçe Limanı Vol 2: The Glass of an Eleventh-Century Shipwreck*, Haz. George Bass, Berta Lledo, Sheila Matthews, Robert H. Brill, (Texas A&M University Press, 2009), 371; Amorium örneklerinde ise bu grup bardak veya kase olarak tanımlanmış bkz. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, 55-56; Ürdün, Gerasa’da bulunan Kuzey Tiyatro Bizans Kilisesi’nde benzer bir örnek 3.-6. yüzyıllar arasına, bardak kaidesi olarak tanımlanmıştır bkz. Carol Meyer, “Glass from the North Theater Byzantine Church, and Soundings at Jerash, Jordan, 1982-1983,” *Basor Supplement* 25, (1988): 189; Ksanthos’ta 6.-7. yüzyıllar için bkz. Daniele Foy, “Une Production de Verre a Xanthos au Debut de L’Epoque Byzantine,” *Anatolia Antiqua* XV, (2007): 245; Sırbistan Jelica Dağı’nda 6.-7. yüzyıllar için bkz. Milica Krizanac, “Glass from Early Byzantine Gradina on Mount Jelica (Serbia),” *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 271-272; Elaiussa Sebaste’de 5.-6. yüzyıllar bkz. Gençler, “Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları,” 102; Patara’da 3.-4. yüzyıllar bkz. Baybo, “Patara Kazıları’ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler,” 30; Amorium’da Erken Bizans Dönemi bkz. Gill, *Amorium reports. Finds I, The glass (1987-1997)*, 154; Slovenya Tonovcov Grad’da 5.-6. yüzyıllar bkz. Tina Milavec, “5th-6th Century Glass from the Hilltop Settlement of Tonovcov Grad (Slovenia),” *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Ed. Ergün Laflı, (İzmir: TÜBİTAK, 2009), 287; Kırım Tauric Chersonesos’ta 4.-5. yüzyıllar için bkz. Golofast, “Early Byzantine Glass from the Tauric Chersonesos (Crimea),” 310; Kartaca’da 6. yüzyıl sonu-7. yüzyıllar için bkz. Sternini, “I vetri provenienti dagli scavi della missione italiana a Cartagine (1973-1977),” 94.

Perge Güney Bazilika’da bulunan ve makale kapsamında ele alınmayan cam malzemeler içerisinde ağız parçalarının küçük parçalar halinde olması nedeniyle kesin bir tipolojisi yapılamamıştır. Kazı çalışmaları sırasında az miktarda amorf cam parçaları ele geçirilmiştir. Önümüzdeki sezonlarda yapılacak çalışmalarda bu parçaların yeri netleşecektir. Perge’de simdilik cam üretimine ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır.

Metal Eserler

Kilise kazılarında bulunan toplam 49 adet metal eserler işlev, form ve benzer örnekleri göz önüne alınarak tarihlendirilmiştir. Bu makalenin kapsamına form olarak belirgin olup kullanım alanı tespit edilebilen zincirler, polykandilion aksamları, stylus, çuvaldız, halkalar, mühür, yüzük ve bronz ağırlık seçilmiştir.³⁶ Bazı işlevlerin sürekliliği, metal eserlerde aynı formun yüzyıllarca kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu durum bazı eserlerde kesin bir tarihlendirme yapma olanağını güç kılmıştır.

Sık baklalı zincirler, genellikle bir eşyayı taşımak, asmak veya kapı aksamı gibi işlevlerde kullanılan, kazılarda yaygın olarak ele geçen eserlerdir. Kiliselerde polykandilion, kandil ve buhurdanların taşınmasında da kullanım görmüşlerdir. Zincirler, metal malzemeler içinde sayıca fazla olan polykandilion aksamları ile birlikte bulunmalarından dolayı bu işlevde kullanılmış olabilecekleri uzak bir ihtimal olarak görünmemektedir. Perge Güney Bazilika kazılarında ele geçen sık işlenmiş baklalardan oluşan askılı/kancalı zincir parçaları (Kat. No. M1-M4) Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea), Kuşadası Anaia, Antiokheia, Elaiussa Sebaste ve Sardis’teki örnekleri ışığında ve kilisenin bir Erken Bizans kilisesi olmasından yola çıkarak M.S. 4.-7. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir.³⁷

Metal eserler arasında yoğunluk gösteren Polykandilion aksamları beş parça olarak bulunmuştur. (Kat. No. M5-M9). Polykandilion yuvarlak, kare, dikdörtgen ve haç gibi farklı formlardaki gövde üzerinde bulunan daire şekilli yuvalarda birden fazla cam kandil taşıyabilen aydınlatma elemanıdır. Aksamlar ise cam kandilleri taşımak amacıyla uzun bir şeridin bir ucunun kıvrılıp, halka şekline getirilmesi ile oluşturulmuştur. Bu aydınlatma araçlarının M.S. 8. yüzyıldan önce yaygın olarak kullanıldıkları bilinmektedir.³⁸ Kilise kazılarında bulunan polykandilion

36 Güney Bazilika kazılarında bulunan metal eserlerin tümünü incelemek için bkz. Nurtaç Buluç, “Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular,” (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), Kat. No. M1-M49.

37 Benzer örnekler: Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) kazılarında 6.7- yüzyıllar bkz. Ayberk Enez, “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları,” (Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi, 2019), 45; Kuşadası/Anaia için bkz. Feride İmrana Altun, “Kuşadası Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları,” (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 2015), 99; Antiokheia için bkz.; Arzu Gültekin, “Pisidia Antiokheia Antik Kenti Metal Buluntuları,” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 137; Elaiussa Sebaste’de Erken Bizans Dönemi’ne tarihlendirilmiştir bkz. Adele Federica Ferrazzoli, “Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste”, *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts BYZAS 15*, (İstanbul: Ege Yayınları, 2012), 292; Sardis’te Erken Bizans Dönemi’ne tarihlenen buhardanda kullanılan zincir parçaları için bkz. Jane C. Waldbaum, *Metalwork From Sardis* (London: 1983), 99.

38 A. Kazhdan ve L. Bouras, “Lighting in Everyday Life,” *The Oxford Dictionary of Byzantium*, (Oxford University Press: 1991), 1227.

aksamları daire veya oval formu, ince bronz malzemedan üretilmişlerdir. Polykandilion diskine bağlanan uç kısımları kıvrılıp bükülmüş veya kırılmış vaziyettedir. Kullanım alanlarının sınırlı olması benzer örnekler ışığında tarihlendirme yapmamıza yardımcı olmaktadır. Güney Bazilika'da ele geçen polykandilion aksamları Selanik St. Sophia, Cezayir, Elaiussa Sebaste ve Kibyra'daki benzer örnekler ile analogik olarak incelendiğinde M.S. 4.-7. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.³⁹

Kazı çalışmalarında ulaşılan bir diğer eser olan demir stylus (Kat. No. M10)⁴⁰ sap biçiminde gövdesi, yazı yazmaya yarayan ucu sivri ve silmeye yarayan ucu ise yassı (ıspatula) formdadır. Kil tabletlerin, balmumu kaplı veya kurşun levhalar üzerine yazı yazmak için kama uçlu stylus (yazı aletleri) kullanılmıştır. Form ve malzemedan dolayı genellikle küskü, saç iğnesi olarak tanımlanan stylus, sivri uçla yazılan yazıyı düzeltmek için kullanılan düz uçları sayesinde ayırt edilebilirler. Formu sayesinde çok uzun yıllar kullanım gören bu aletler Kibyra, Sardis, Parion ve Semadirek'te geniş bir tarih aralığı örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır.⁴¹

İşlevi değişmediği için uzun yıllar aynı formda kullanılan bir diğer malzeme olan çuvaldız (Kat. No. M11), kaba veya deri kumaş dikiminde kullanılan dikiş aletidir. Halkalar da Bizans maden sanatında çok çeşitli kullanım alanlarına sahip olup, kazılarda sıklıkla ele geçen malzemeler arasındadırlar (Kat. No. M12-M13). İlişkili olduğu eşyadan bağımsız bulunmaları gibi durumlarda halka malzemelerin işlevleri için kesin yargıya varmak neredeyse imkansızdır. Halkaların zeminden ele geçmeleri ve işlevlerinin belirsiz olması nedeniyle bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Kilisede tek bir örnek ile belgelenen bronz mühürün (Kat. No. M14), mektup, belge, özel yazışmalar ve diğer resmi evrakları mühürlemek için kullanıldığı bilinmektedir. Üzerinde bulunan mühür işareti yoğun oranda tahrip olmasından dolayı okunamamaktadır. Benzer bir örneğinin henüz bulunamaması ve karışık bir kontektsten ele geçmesi nedeniyle kesin bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Kilisede ele geçen halka kesitli demir yüzüğün (Kat. No. M15) kaş yüzeyine kazınan desen yoğun korozyondan dolayı oldukça aşınmıştır. Bu formun değişmeden uzun yıllar kullanılması ve belirli bir stratigrafiden ele geçmemesi sebepleri ile kesin bir tarihlendirme yapılamamıştır.

Güney Bazilika kazısı zemininden ele geçen bakır alaşımlı bronz ağırlık (Kat. No. M16),

39 Benzer örnekler: Selanik St. Sophia'da 6.-7. yüzyıla tarihli haç biçimli polykandilion için bkz. Anastasios Antonaras, "Ορειχαλκίνα ευρηματα απο το ιερο της βασιλικης κατω απο την Αγια Σοφια Θεσσαλονικης," *I Athens: Tameion Archaialogikon Poron*, (2016), 119; Cezayir'de ele geçen 5. yüzyıla tarihlenen bazilika formundaki polykandilion için bkz. K. Weitzmann, *Age of Spirituality, Late Antique and Early Christian Art, Third To Seventh Century. Catalogue of the exhibition at The Metropolitan Museum of Art* (New York: Yale University Press, 1979); Elaiussa Sebaste'de ele geçen polykandilion aksamları 7. yüzyılın ilk çeyreği bkz. A. F. Ferrazzoli, "Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste," *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, Byzas 15*, (İstanbul: Ege Yayınları, 2012), 295; Kibyra'da 6.-7. yüzyıllar bkz. Ünal Demire, "Kibyra Metal Buluntuları" (Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2013), 47.

40 *Stilus, Stylus, Graphium* olarak literatürde kullanılmaktadır.

41 Kibyra'da 5.-6. yüzyıllar için bkz. Ünal Demire, "Kibyra Metal Buluntuları," (Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2013), 47; Sardis'te Geç Roma veya Erken Bizans için bkz. Jane C. Waldbaum, *Metalwork From Sardis* (London: 1983), Kat. No. 154; Parion'da M.S. 2.-3. yüzyıllar için bkz. Ersin Çelikbaş, "2005-2014 Parion kazısı metal (bronz-demir-kurşun) buluntuları," (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016), 176; Semadirek'te Erken Bizans Dönemi için bkz. E. B. Dusenbery, *Samothrace: The Necropolis and Catalogues of Burials* (Princeton: 1998), 1044.

kilise malzemeleri arasında dikkati çeken diğer bir eserdir. Ön yüzünde cepheden gösterilmiş, korinth düzenindeki dört sütun üzerinde yükselen bir kilise betimi yer almaktadır. Yan nefler üçgen alınlıklı çatı; ana (orta) nef ise kemerli bir üst örtü ile gösterilmiştir. Üçgen çatılı yan neflerde lambda ve alpha simgeleri; ana nefte Latin Haçı yer almaktadır. Çatının üstünde “Tanrı’nın Kayrası” anlamına gelen Theou Kharis ifadesi okunmaktadır.⁴² Arka yüzde daire içinde yer alan sekiz kollu yıldızın (octagram) merkezinde IWANS: “Ioannes / Johannes” monogramı yer almaktadır.⁴³ Söz konusu ağırlık M.S. 5.-6. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

Sonuç

Makale kapsamında Perge Güney Bazilika kazılarında ele geçen cam ve metal malzemeler değerlendirilmiştir.

Cam malzemeler sayısal olarak yoğun olmamasına rağmen Perge’nin Erken Bizans Dönemi cam kullanımını göstermesi açısından önemli bir malzeme grubudur. Cam buluntular form, yapım tekniği, boyut, renk, malzeme niteliği dikkate alınmasının yanında, diğer benzer örneklerin karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle tarihlendirilmiştir. Makale kapsamında değerlendirilen cam eserler işlevlerine göre aydınlatma amaçlı kullanılan çubuklu kandil, kadeh kandil, pencere camı; günlük kullanıma yönelik halka kaideler olarak seçilmiştir. Camlar içerisinde en çok kandil ve pencere camlarının bulunması, kilisede aydınlatma elemanlarına duyulan ihtiyacı göstermektedir. Her malzeme grubu içinde en çok prothesis mekânından eserler ele geçirilmiştir. Perge Güney Bazilika’da bulunan cam eserlerin benzerleri Geç Antik Çağ örnekleri içinde karşımıza çıksa da yoğunluk olarak ve kilisenin kullanım evresi göz önüne alındığında M.S. 5.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirmek uygundur. Perge’nin cam üretimi konusunda Pamphylia Bölgesi’ndeki rolü ve önemi ise elimizdeki az sayıdaki verilerle henüz netlik kazanmamıştır. Bir üretimin yapıldığını söylemek ancak devam eden kazı çalışmaları ile mümkün olacaktır.

Perge Güney Bazilika kazısında formu sağlam bir şekilde ele geçen metal eserler işlev, form ve benzer örnekleri göz önüne alınarak tarihlendirilmiştir. Metal eserlerin formları, uzun zaman boyunca kullanım gördükleri için kesin bir tarihlendirme yapma olanağını güç kılmıştır. Bu makale kapsamında değerlendirilen metal eserler içinden form olarak belirgin ve kullanım alanı tespit edilen zincirler, polykandilion aksamları, stylus, çuvaldız, halkalar, mühür, yüzük ve bronz ağırlık seçilmiştir. Metal eserler içinde kilisede kullanım alanının sınırlı olduğu ağırlık, stylus gibi objelerin kiliseye yakın bir noktada konumlanan macellumdan taşınarak geldiği düşünülmektedir.⁴⁴ Benzer örnekler ile karşılaştırıldığında ve kilisenin kullanım tarihi göz önüne alındığında metal eserler M.S. 5.-7. yüzyılları kapsamaktadır.

42 Onur Kara ve Mustafa Demirel, “Perge 2014 Yılı Kazıları,” *ANMED*, (2015): 249.

43 Kara ve Demirel, *Perge 2014 Yılı Kazıları*, 249.

44 Perge Güney Bazilika’da bulunan eserlerin bir kısmının taşınan toprak ile birlikte bazilikaya ulaştığı düşünülmektedir. Ayrıca Macellumdaki Erken Bizans Döneminde yapılan düzenlemeler ve kullanım sırasında bazı objelerin -terazi, ağırlıklar, stylus, amphora, pişirme kapları gibi- kiliseye taşındığı bir diğer ihtimal olarak düşünülmektedir. Bu makale kapsamında ele alınmayan seramik ve diğer eserler için bkz. Nurtaç Buluç, “Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular,” (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022).

Malzemelerin tarihlendirilmesinde benzer örneklerin karşılaştırmalı incelenmesinin yanında, kilisenin kullanım evresi de göz önüne alınmıştır. Güney Bazilika plan tipi açısından ele alındığında benzer transeptli bazilikal planlı kiliselerin günümüz verilerine göre M.S. 5. - M.S. 6. yüzyıllarda yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu tarih aralığı sikkelerle de desteklenmektedir. Perge’de ele geçen Anastasius döneminden (M.S. 491-518), II. Constans dönemine (M.S. 641-668) yaklaşık M.S. 5. yüzyıldan 7. yüzyıl ortalarına kadar sikke verileri kesintisiz olarak izlenmektedir. Bu veriler ve kentin tarihsel geçmişi doğrultusunda Perge Güney Bazilika’nın kullanım evresinin M.S.5.-7. yüzyıllar arasında olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamda Güney Bazilika’da bulunan cam ve metal eserler analogik inceleme sonucunda kilisenin kullanım evresine denk düşmektedir. Diğer bir deyişle bu parçalar kilisenin M.S. 5.-7. yüzyıllar arasında kullanım gördüğünü de destekleyen verilerdir.

Çalışma kapsamında incelenen Perge Güney Bazilika’nın cam ve metal buluntuları bu alandaki literatüre katkı sağlayacak nitelik ve niceliktedir. Akdeniz ve çevresindeki malzemeler ile paralel özellikler gösteren buluntular, bölgeler arası ilişkiye ve Perge’nin Erken Bizans Dönemi’ne ışık tutmak amacıyla alanına katkı sağlayacaktır.

Katalog

<p>Kat. No.: C1 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, 5. katman Tür: Çubuklu kandil Ölçüler: Yükseklik: 5,6 cm Kaide çapı: 0,8 cm Kalınlık: 0,1 cm Çubuk çapı: 1,2 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: İçi boş çubuklu kandil. Gövdeye doğru genişler. Üst kısmı kırıktır. Tarihlendirme: M.S. 5.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C2 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, 5. katman Tür: Çubuklu kandil Ölçüler: Yükseklik: 5 cm Kaide çapı: 1 cm Kalınlık: 0,1 cm Çubuk çapı: 1,5 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: İçi boş çubuklu kandil. Gövdeye doğru genişler. Üst kısmı kırıktır. Tarihlendirme: M.S. 5.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C3 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T13. Güney mekan, güney köşe, zemin Tür: Çubuklu kandil Ölçüler: Yükseklik: 4 cm Kaide çapı: 0,8 cm Çubuk ç.: 1,7 cm Kal.: 0,1 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: İçi boş kandil çubuğu. Üst kısmı kırıktır. Tarihlendirme: M.S. 5.-7. yüzyıllar</p>	<p>Kat. No.: C4 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35. Güney nef zemin üzeri Tür: Kadeh kandil ayağı Ölçüler: Yükseklik: 2,3 cm Renk: 6/5G 6/1 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: Ayak kısmı boğumlu, üst ve kaideye doğru kısmı kırıktır. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C5 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20, Güney transept, zemin Tür: Kadeh kandil ayağı Ölçüler: Yükseklik: 3 cm Kaide çapı: 4,5 cm Kalınlık: 0,2 cm Ayak yükseklik: 2,8 cm Renk: 6/5G 6/2 Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: Kadeh kandil kaidesinin kenar kısmı katlıdır. Kaidede kırık mevcuttur. Tarihlendirme: M.S. 5.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C6 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, 1. katman, +21,01/+20,38 cm Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 7,8 cm Boy: 2,6 cm Kal.: 0,5 cm Renk: 6/10 GY 6/1 Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p>
--	---

Kat. No.: C7

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, 1. katman, +21,01/+20,38 cm

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 5,3 cm

Boy: 1,6 cm

Kal.: 0,7 cm

Renk: 6/5G 6/2

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C8

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35. Güney nef zemin üzeri

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 6,4 cm

Boy: 2,1 cm

Kal.: 0,4 cm

Renk: 6/5 GY 6/1

Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C9

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35. Güney nef zemin üzeri

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 1,4 cm

Boy: 5,8 cm

Kal.: 0,4 cm

Renk: 6/5G 6/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C14

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T24A. Orta nef.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 5,8 cm

Boy: 2,5 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/5GY 6/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C10

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T17. Kuzey bema, zemin üzeri.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 4,2 cm

Boy: 3,8 cm

Kal.: 0,4 cm

Renk: 6/5GY 6/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C11

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T29-B. Orta nef.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 4,3 cm

Boy: 2,9 cm

Kal.: 0,6 cm

Renk: 5/10Y 5/1

Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C12

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T33. Kuzey nef.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 4,6 cm

Boy: 3,5 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/10GY 6/1

Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C13

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T33. Kuzey nef.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 2,8 cm

Boy: 4,9 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/10GY 6/1

Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

<p>Kat. No.: C15 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, zemin. Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 3 cm Boy: 2,1 cm Kal.: 0,8 cm Renk: 5/5G 5/2 Malzemenin niteliği: Yüzeyde bozulma mevcuttur. Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C16 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35. Kuzey nef, zemin üstü yüzey. Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 3,5 cm Boy: 2,4 cm Kal.: 0,4 cm Renk: 7/5G 7/1 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C17 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 4,9 cm Boy: 4,1 cm Kal.: 0,7 cm Renk: 6/5G 6/2 Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava</p> <p>Kat. No.: C21 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, Güney nef, zemin Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 3,9 cm Boy: 2,8 cm Kal.: 0,5 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p>	<p>Kat. No.: C18 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 4,8 cm Boy: 4,6 cm Kal.: 0,7 cm Renk: 6/5G 6/2 Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C19 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T40. Güney nef Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 4,7 cm Boy: 2,2 cm Kal.: 0,4 cm Renk: 6/5G 6/2 Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C20 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T40. Güney nef Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 7 cm Boy: 3,4 cm Kal.: 0,4 cm Renk: 7/10GY 7/1 Malzemenin niteliği: Orta hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Pencere camı kenarı. Üst kısımda ve gövdede beyaz renkli şerit halinde boya mevcuttur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C25 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin üstü. Tür: Pencere camı Ölçüler: En: 4,9 cm Boy: 4,2 cm Kal.: 0,6 cm Renk: 6/5G 6/1 Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm Tanım: Düz pencere camı kenarı. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p>
--	--

Kat. No.: C22

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 5 cm

Boy: 4 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/5G 6/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C23

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 3,5 cm

Boy: 4,4 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/5G 6/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C24

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 4,4 cm

Boy: 3,6 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/5G 6/1

Kat. No.: C28

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T18. Bema

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 5,1 cm

Boy: 6 cm

Kal.: 0,6 cm

Renk: 6/5G 6/1

Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C26

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin üstü.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 2,6 cm

Boy: 3 cm

Kal.: 0,5 cm

Renk: 6/5G 6/1

Malzemenin niteliği: Yoğun miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: C27

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T20. Güney transept, zemin üstü.

Tür: Pencere camı

Ölçüler: En: 2,4 cm

Boy: 4 cm

Kal.: 0,3 cm

Renk: 7/10GY 7/1

Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı

Yapım tekniği: Silindire üfleme veya döküm

Tanım: Düz pencere camı kenarı.

Tarihlendirme: M.S. 4-7. yüzyıllar

Yapım tekniği: Serbest üfleme

Tanım: Katlı halka kaide. Büyük oranda kırıktır.

Tarihlendirme: M.S. 3-7. yüzyıllar

Kat. No.: M1

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef

Tür: Askılı zincir parçası

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Uzunluk: 10,7 cm

Kal.: 0,5 cm

Askı çap.: 2 cm

Tanım: Zincir kancaya bağlanmaktadır. Sık işlenmiş

zincir baklalarından oluşur ve bir ucu kırıktır. Yoğun

korozyonludur.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

Kat. No.: M2

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üzeri.

Tür: Askılı zincir parçası

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Uzunluk: 9,8 cm

Kal.: 0,8 cm

Tanım: Zincirin ucunda kanca yer almaktadır. Sık

işlenmiş zincir baklalarından oluşur. Orta yoğunlukta

korozyonludur.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar

<p>Kat. No.: C29 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11, Kuzey mekan, 2. katman, +20,38 cm/... Tür: Halka kaide Ölçüler: Yükseklik: 1,5 cm Kaide çapı: 5 cm Kalınlık: 0,2 cm Renk: 6/5G 6/2 Malzemenin niteliği: Orta miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: Masif halka kaide. Tarihlendirme: M.S. 2-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C30 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T11. Kuzey mekan, 1. katman, +21,01/+20,38 cm Tür: Halka kaide Ölçüler: Yükseklik: 1,4 cm Kaide çapı: 3,8 cm Kalınlık: 0,2 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı Yapım tekniği: Serbest üfleme Tanım: Konkav, katlı halka kaide. Tarihlendirme: M.S. 3-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: C31 Buluntu Yeri / Seviye: G16, yüzey Tür: Halka kaide Ölçüler: Yükseklik: 1,7 cm Kaide çapı: 3,5 cm Kalınlık: 0,2 cm Renk: 7/5G 7/2 Malzemenin niteliği: Az miktarda hava kabarcığı</p> <p>Kat. No.: M5 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üstü. Tür: Polykandilion aksamı Malzeme: Bronz Ölçüler: Uzunluk: 7,7 cm Çap: 3,4 cm Kal.: 0,6 cm Tanım: Uzun bir şeridin bir ucunun kıvrılıp halka şekline getirilmesiyle yapılmıştır. Kandilin yerleştirildiği halka kısmı, ucu açık daire formudur. Polykandilion diskine bağlanan uç kısmı kıvrılıp bükülmüştür. Az yoğunlukta korozyonludur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıl</p>	<p>Kat. No.: M3 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üzeri. Tür: Zincir parçası Malzeme: Bronz Ölçüler: Uzunluk: 13,5 cm Kal.: 0,8 cm Tanım: Sık işlenmiş zincir baklarından oluşur. Orta yoğunlukta korozyonludur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: M4 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T24A. Orta nef, zemin. Tür: Zincir parçası Malzeme: Bronz Ölçüler: Uzunluk: 22,8-23 cm Kal.: 0,5 cm Tanım: Sık işlenmiş zincir baklarından oluşur. Az yoğunlukta korozyonludur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıllar</p> <p>Kat. No.: M8 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üzeri. Tür: Polykandilion aksamı Malzeme: Bronz Ölçüler: Çap: 3,3 cm Kal.: 0,7 cm Tanım: Uzun bir şeridin bir ucunun kıvrılıp halka şekline getirilmesiyle yapılmıştır. Kandilin yerleştirildiği halka kısmı, ucu açık daire formudur. Az yoğunlukta korozyonludur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıl</p> <p>Kat. No.: M9 Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üzeri. Tür: Polykandilion aksamı Malzeme: Bronz Ölçüler: Çap: 3,4 cm Kal.: 0,6 cm Tanım: Daire formlu halka. Kırık ve ektiktir. Az yoğunlukta korozyonludur. Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıl</p> <p>Kat. No.: M10 Buluntu Yeri / Seviye: G17-0013-T57 Tür: Stylus Malzeme: Demir Ölçüler: Uzunluk: 12 cm Kal.: 0,5 cm Tanım: Bir ucu sivri diğer ucu düz şekillenir. Tarihlendirme: M.Ö.1- M.S. 7. yüzyıl</p>
---	--

Kat. No.: M6

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üstü.

Tür: Polykandilion aksamı

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Uzunluk: 4,7 cm

Çap: 3,6 cm

Kal.: 0,6 cm

Tanım: Uzun bir şeridin bir ucunun kıvrılıp halka şekline getirilmesiyle yapılmıştır. Kandilin yerleştirildiği halka kısmı, ucu açık daire formudur. Polykandilion diskine bağlanan uç kısmı halkaya doğru bükülmüştür. Az yoğunlukta korozyonludur.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıl

Kat. No.: M7

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin üzeri.

Tür: Polykandilion aksamı

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Çap: 4 cm

Kal.: 0,7 cm

Tanım: Uzun bir şeridin bir ucunun kıvrılıp halka şekline getirilmesiyle yapılmıştır. Az yoğunlukta korozyonludur.

Tarihlendirme: M.S. 4.-7. yüzyıl

Kat. No.: M12

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T35, güney nef, zemin.

Tür: Halka

Malzeme: Demir

Ölçüler: Çap: 2,5 cm

Kal.: 0,4 cm

Tanım: Daire formulu, birleşme yapan uç kısımları hafif açıktır. Yoğun korozyonludur.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Kat. No.: M13

Buluntu Yeri / Seviye: G16, T13, güney mekan, güney köşe, zemin.

Tür: Halka

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Çap: 3,2 cm

Kal.: 0,6 cm

Tanım: Daire formudur. Az yoğunlukta korozyonludur.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Kat. No.: M10

Buluntu Yeri / Seviye: G17-0013-T57

Tür: Stylus

Malzeme: Demir

Ölçüler: Uzunluk: 12 cm

Kal.: 0,5 cm

Tanım: Bir ucu sivri diğer ucu düz şekillenir.

Tarihlendirme: M.Ö.1- M.S. 7. yüzyıl

Kat. No.: M11

Buluntu Yeri / Seviye: G17-0013-T57

Tür: Çuvaldız

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Uzunluk: 13,6 cm

Kal.: 0,3 cm

Tanım: Hafifçe bükülmüştür.

Tarihlendirme: M.Ö. 1. – M.S. 7. yüzyıl

Kat. No.: M16

Buluntu Yeri / Seviye: Bazilika zemin

Ölçüler: 5,5 x 5,5 cm

Tür: Bronz Ağırlık

Malzeme: Bronz

Tanım: Yoğun korozyonludur.

Tarihlendirme: M.S. 5.-6. Yüzyıllar

<p>Kat. No.: M14 Buluntu Yeri / Seviye: G17-010-T63 Tür: Mühür Malzeme: Bronz Ölçüler: Çap: 2,5 cm Kal.: 0,2 cm Yük.: 1,2 cm Tanım: Yuvarlak formlu, tahribattan dolayı üzerinde bulunan mühür işareti okunamamaktadır. Tarihlendirme: Bilinmiyor</p> <p>Kat. No.: M15 Buluntu Yeri / Seviye: G16-001-T22 Tür: Yüzük Malzeme: Demir Ölçüler: Çap: 2 cm Kal.: 0,2 cm Tanım: Yuvarlak halkal kesitli yüzük kendinden kaşlıdır. Kaş yüzeyi korozyondan dolayı oldukça aşınmıştır. Tarihlendirme: Bilinmiyor</p>	
--	--

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 38217.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was supported by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 38217.

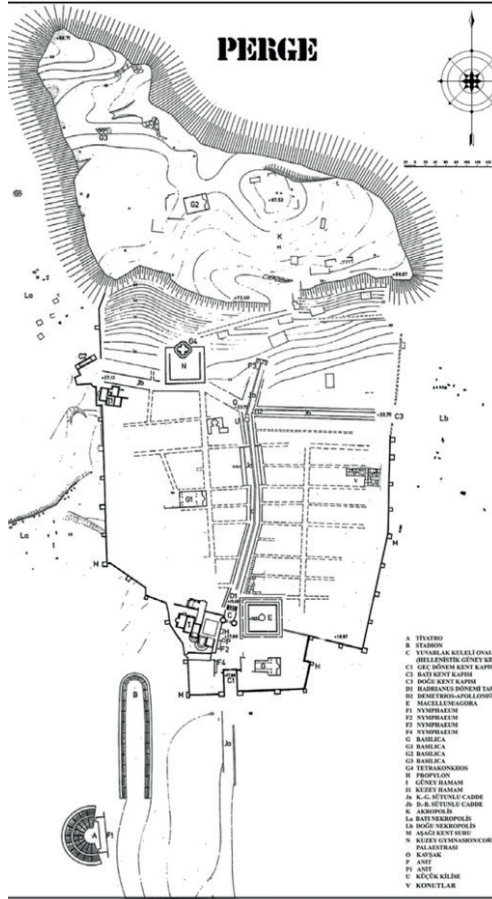
Kaynakça/References

- Abbasoğlu, Haluk ve Wolfram Martini. "Perge Akropolisi'nde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar", *17. KST-2*, 121-127. Ankara: 1996.
- Abbasoğlu, Haluk ve Wolfram Martini. "Perge Akropolisi'nde 1995 Yılında Yapılan Çalışmalar", *18. KST-2*, 51-63. Ankara: 1997.
- Abbasoğlu, Haluk ve Wolfram Martini. "Perge Akropolisi'nde 1996 Yılında Yapılan Çalışmalar", *19. KST-2*, 93-105. Ankara: 1998.
- Abbasoğlu, Haluk ve Wolfram Martini. "Perge Akropolisi'nde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar", *20. KST-II*, 179-194. Ankara: 1999.
- Abbasoğlu, Haluk ve Wolfram Martini. *Die Akropolis von Perge: Survey und Sondagen 1994-1997*. Band 1, Verlag: Mainz, Zabern, 2003.
- Altun, F. İmrana. "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları." Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi, 2019.
- Antonaras, Anastasios. "Ορειχαλκίνα ευρηματα απο το ιερο της βασιλικης κατω απο την Αγια Σοφια Θεσσαλονικης." *I Athens: Tameion Archaialogikon Poron*, (2016): 117-132.
- Baybo, Selda. "Patara Kazıları'ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler." Yüksek Lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2003.
- Baybo, Selda. "Late Antique/Early Byzantine Glass Vessels from Trench Q18 at Limyra: Excavation Seasons 2007-2009", *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 189-198. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Boardman, John. "Excavation in Chios." *The British School at Athens Supplementary*, 20, (1989): 110-125.
- Buluç, Nurtaç. "Perge Güney Bazilika Kazıları Seramik ve Diğer Buluntular." Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022.
- Contardi, Simona. "Late Antique Glass from Iasos (Caria)." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 123-132. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Czurda-Ruth, Barbara. *Hanghaus 1 in Ephesos Die Gläser*. Wien: Forschungen in Ephesos VIII, 2007.
- Çakmakçı, Zeynep. "A Typological Approach to the Glass Goblet Production from Late Antiquity to the Middle Ages in the Light of Recent Finds." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 49-66. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Çelikbaş, Ersin. "2005-2014 Parion Kazısı Metal (bronz-demir-kurşun) Buluntuları." Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016.

- Çokay-Kepçe, Sedef vd. *Pamphylia'nın Yüce Kenti Perge: Arkeolojik Rehber*. İstanbul: Homer Kitabevi, 2019.
- Çömezoğlu, Özgü. "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında 1996-1999 Yılları Arasında Bulunan Aydınlatma İşlevli Cam Eserler." Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2001.
- Çömezoğlu, Özgü. "Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntular." Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.
- Çömezoğlu, Özgü. "Bizans Döneminde Günlük Kullanım Amaçlı Cam Objeler ve Kullanım Alanları Üzerine Düşünceler." *Sanat Tarihi Yıllığı 20*, (2012): 17-49.
- Demir, E. Çiğdem. "Perge Konut Alanı Cam Eserleri Antik Çağda Cam ve Perge Konut Alanı "A" Evi Cam Eserleri Üzerine Tipolojik Bir İnceleme." Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998.
- Demirer, Ünal. "Kıbrıs Metal Buluntuları." Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2013.
- Demirton, Ceren. "Patara Kent Bazilikası Litürjik Taş Eserler." Yüksek Lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2018.
- Dusenbery, Elsbeth, B. *Samothrace: The Necropolis and Catalogues of Burials*. New Jersey, 1998.
- Enez, Ayberk. "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları." Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi, 2019.
- Ferrazzoli, Federica Adele. "Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste." *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts BYZAS 15*, 289-307. İstanbul: Ege Yayınları, 2012.
- Foss, Clive. "The Persians in Asia Minor and the End of Antiquity." *The English Historical Review 90*, (1975): 721-747.
- Foy, Daniele. "Un atelier de verrier à Beyrouth au début de la conquête islamique." *Syria 77 (1)*, (2000): 239-290.
- Gençler, Çiğdem. "I vetri di Hierapolis / Hierapolis Camları." *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vale Del Lykos/ Lykos Vadisi Türk Arkeoloji Araştırmaları*, 209-289. İtalya: 2000.
- Gençler-Güray, Çiğdem. "Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.
- Gençler-Güray, Çiğdem. "Kaunos'un Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları." *Anadolu / Anatolia 36*, (2010): 215.226.
- Gençler-Güray, Çiğdem. "The Glass Finds." *Elaiussa Sebaste III – L'Agora Romana*, 234-244. İstanbul: Ege Yayınları, 2010.
- Gill, M. A. V. *Amorium Reports. Finds I, The Glass (1987-1997)*. Oxford: BAR International Series 1070, 2002.
- Golofast, Larissa. "Early Byzantine Glass from the Tauric Chersonesos (Crimea)." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 301-335. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Gültekin, Arzu. "Pisidia Antiokheia Antik Kenti Metal Buluntuları." Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.
- Harden, B. Donald. "New light on Roman and Early Medieval Window Glass." *Glastechnische Berichte 23* (1959): 8-16.
- Hayes, John W. *Excavations Saraçhane in İstanbul*. Vol. II, Oxford: Princeton University Press, 1992.
- Hellenkemper, Hansgerd ve Friedrich Hild. *Lykien und Pamphylien. Tabula Imperii Byzantini 8*, Wien: Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, 2004.
- Herzfeld Ernst ve Samuel Guyer. *Meriamlik und Korykos*. Monumenta Asiae Minoris Antiqua II, Manchester: Manchester University Press, 1930.

- Hill, George Francis. *BMC Lycia, A Catalogue of the Greek Coins in The British Museum. Lycia, Pamphylia and Pisidia*. London: Printed by Order the Trustees of the British Museum, 1897.
- Işıklııkaya, Işıl R. "Perge Mozaikleri: Macellum, Güney Hamam ve Geç Dönem Meydanı Doğu Portiği." Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010.
- Ivanova, Vera. *Anciennes Églises et Anciens Monastères dans les pays bulgare du IV au XII siècle*. Sofia: Dans Annuaire du Musee National, 1922.
- Kanyak, Serra. "Late Roman/Early Byzantine Window Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci." *Late Antique/Early Byzantine Glass in The Eastern Mediterranean*, 25-47. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Kara, Onur ve Mustafa Demirel, "Perge 2014 Yılı Kazıları." *ANMED*, (2015): 239-250.
- Katsnelson, Natalya. "Glass Vessels from the Painted Tomb at Migdal Ashkelon." *Atiqot*, XXXVII, (1999): 67-82.
- Kazhdan, A. ve L. Bouras. "Lighting in Everyday Life." *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol.2, Oxford University Press: 1991, 1227.
- Krautheimer, Richard. "The Transept in The Early Christian Basilica." *Studies in Early Christian, Medieval, and Renaissance Art*, 59-68. London: 1969.
- Krizanac, Milica. "Glass from Early Byzantine Gradina on Mount Jelica (Serbia)." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 265-284. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Lemerle, Paul. "Saint Demetrius De Thessalonique Et Les Problemes Du Martyrion Et Du Transept." *Bulletin de Correspondance Hellénique* 77, (1953): 660-694.
- Lledo, Berta ve Sheila D. Matthew. "Bottoms and Bases", *Serçe Limanı Vol 2: The Glass of An Eleventh-Century Shipwreck*, Haz. George Bass, Berta Lledo, Sheila Matthews, Robert H. Brill, 421-430. Texas A&M University Press: 2009.
- Martini, Wolfram ve Norbert Eschbach, *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998- 2004 und 2008*. Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2017.
- Megaw, A. H. S. *Kourion: Excavations in the Episcopal Precinct*. Princeton, N.J: Princeton University Press; Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2007.
- Meyer, Carol. "Glass from the North Theater Byzantine Church, and Soundings at Jerash, Jordan, 1982-1983." *Basor Supplement*, 25, (1988): 175-222.
- Milavec, Tina. "5th-6th Century Glass from the Hilltop Settlement of Tonovcok Grad (Slovenia)." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 285-300. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Muluk, Yunus. "Öküzlü Kuzey Kilise Örneğinde Erken Bizans Dönemi Kilikia ve Isauria Transeptli Bazilikaları." Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006.
- Olcay, B. Yelda. "Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 Yılları Cam Buluntuları." Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1997.
- Olcay, B. Yelda. "Lighting Methods in the Byzantine Period and Findings of Glass Lamps in Anatolia." *JGS* 43, (2001): 77-87.
- Olcay, Uçkan, B. Yelda. "Olympos Kazısı Cam Buluntuları." *Olympos I, 2000-2014 Araştırma Sonuçları*. 195-199. İstanbul: Akmed Series in Mediterranean Studies, 2017.
- Oral Çakmakçı, Zeynep. "Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı." Doktora tezi, Ege Üniversitesi, 2008.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015.
- Özgümüş, Üzülif. "Anadolu'da Bizans Dönemi Camcılığı." *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12, (1993): 39-43.

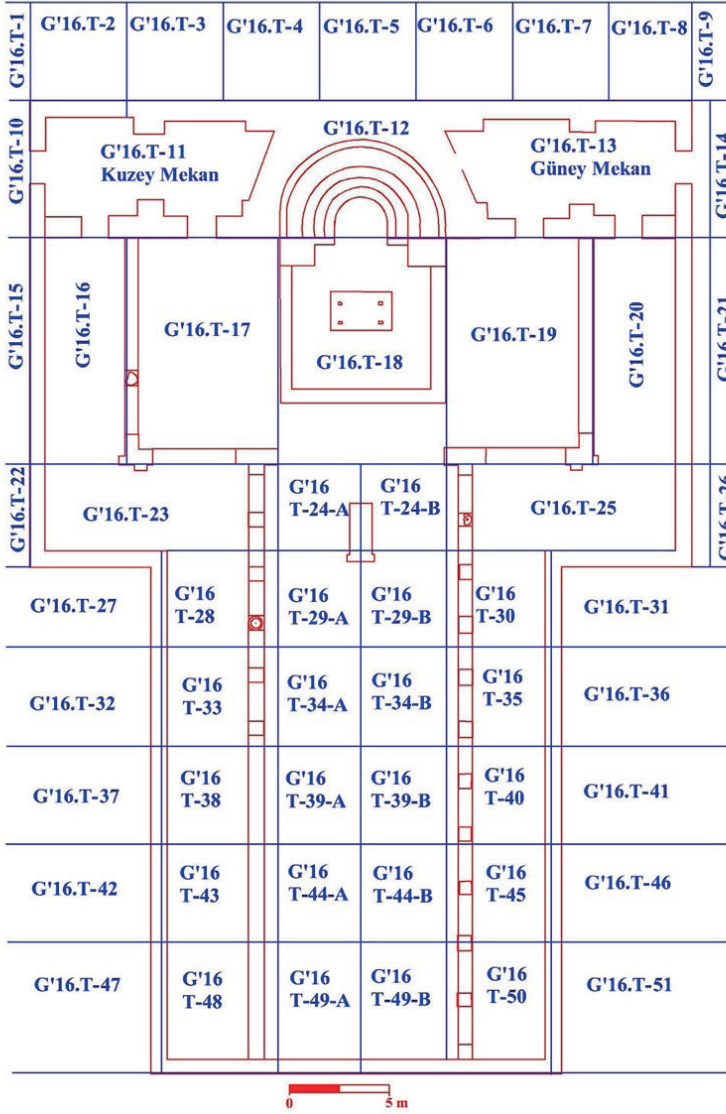
- Özgümüş, Üzlifat. "Byzantine Glass Finds in the Roman Theater at İznik (Nicaea)." *Byzantinische Zeitschrift* 101, (2008), 727-735.
- Özgümüş Canav, Üzlifat. "Late Roman/Early Byzantine Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Sirkeci, İstanbul", *Late Antique/Early Byzantine Glass in The Eastern Mediterranean*, 17-24. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Özgümüş Canav, Üzlifat ve Kanyak Serra. "Recent Glass Finds From Pantocrator Church in İstanbul." *Annales du 19e Congrès de L'association Internationale Pour L'histoire du Verre*, 350-356. Koper: 2012.
- Öztaşkın, Muradiye. "Stratonikeia Bizas Dönemi Cam Buluntuları." *Stratonikeia ve Çevresi Araştırmaları I* (2015): 175-188.
- Pseudo Epiphanius. "Notitia Episcopatum." Erişim 5 Nisan 2023. <https://topostext.org/work/567#2.1>
- Ramsay, William Mitchell. *The Historical Geography of Asia Minor*. London: John Murray, 1890.
- Rott, Hans. *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*. Dieterich: Leipzig, 1908.
- Saldern, Axel Von. "Glass from Sardis." *AJA* 66, (1962): 5-12.
- Saldern, Axel Von. *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*. Harvard University Press: 1980.
- Savur Yıldız, Sümeyra. "Smyrna Agorosi'ndaki Geç Antik Çağ Cam Buluntular." Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2016.
- Schatzchock, Martina. "Glass From Terrace House 2 at Ephesus." *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, 115-122. İzmir: TÜBİTAK, 2009.
- Stern, E. Marianne. "Ancient and Medieval Glass From The Necropolis Church at Anemurium." *IX. Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre*, 35-63. France: 1985.
- Stern, E. Marianne. *Roman, Byzantine and Early Medieval Glass, 10 BCE-700 CE, Ernesto Wolf Collection*. Ostfildern, Germany: New York, N.Y.: Hatje Cantz; Distributed Art Publishers, 2001.
- Stern, E. Marianne. "Early Byzantine Glass from Athens (5th-8th centuries)." *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts BYZAS 15*, 49-60. İstanbul: Ege Yayınları, 2012.
- Sternini, Mara. "I vetri provenienti dagli scavi della missione italiana a Cartagine (1973-1977)." *Journal of Glass Studies* 41, (1999): 83-103.
- Tek, Ahmet Tolga. "Side Sikkelerinin Işığında MS 622/3'de Pamphylia'ya "Olası" Bir Sasani Saldırısı", *Colloquium Anatolicum* 14, (2015): 116-129.
- Waldbaum, Jane C. *Metalwork From Sardis*, London: Harvard University Press, 1983.
- Weitzmann, Kurt. *Age of Spirituality, Late Antique and Early Christian Art, Third To Seventh Century. Catalogue of the exhibition at The Metropolitan Museum of Art*, New York: Yale University Press, 1979.
- Zachos, L. Konstantinos. *An Archaeological Guide to Nicopolis*. Athens: Ministry of Culture & Sports, 2015.

Görsel 1: Perge Kenti'nin planı (Perge Kazısı Arşivi).

Görsel 2: Perge Güney Bazilika (Neslihan Kılıç, 04.08.2022).

Görsel 3: Perge Güney Bazilika Açma Planı (Perge Kazısı Arşivi).

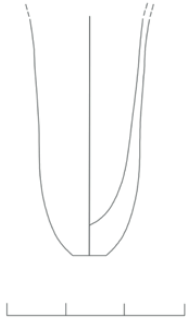
CAM ESERLER

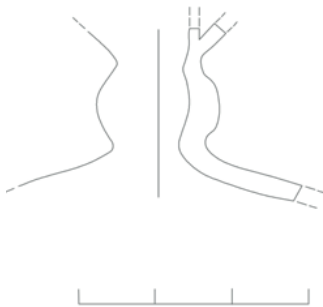
C1

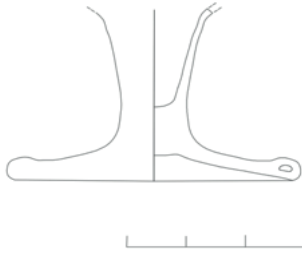
C2

C3

C4

C5

C6

C7

C8

C9

C10

C11

C12

C13

C14

C15

C16

C17

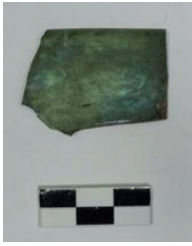
C18

C19

C20

C21

C22

C23

C24

C25

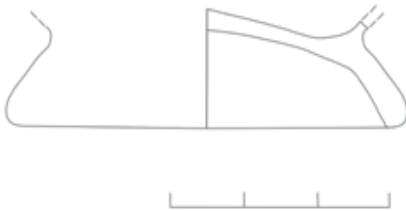
C26

C27

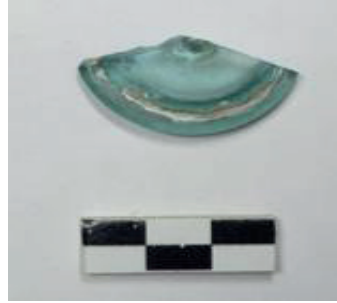
C28

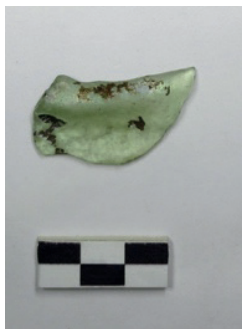
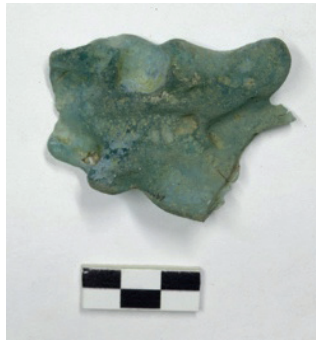
C29

C30

C31

Amorf Parçalar

METAL ESERLER

M1

M2

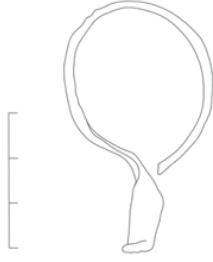

M3

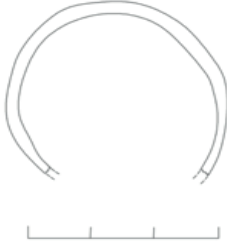

M4

M8

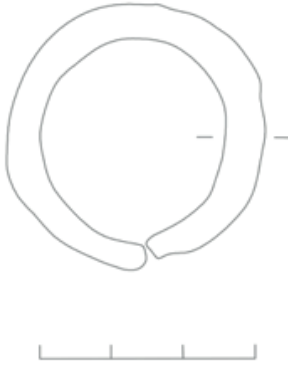
M9

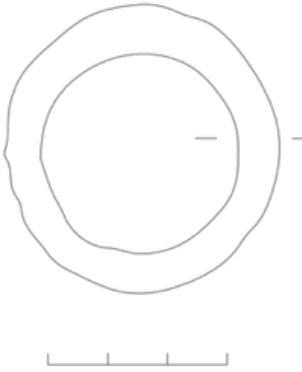
M10

M11

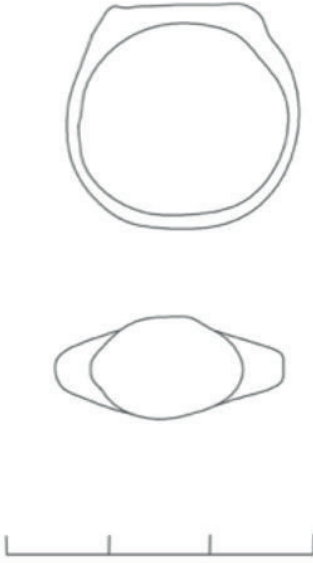
M12

M13

M14

M15

M16